

За присъствието ѝ в миналото и нейния вид свидетелстват изображения от XVI и XVII век, представящи свирачи на зурна в дворцови церемониални контексти. Димитри Кантемир (музикант и композитор на османска музика) пише в своята “История на Отоманската империя”, че от времето на първия султан Осман (1300-1326) са регламентирани военните оркестри. Оркестърът на везира е включвал девет зурнаджийи заедно с други духови и ударни инструменти (*бурузани*, *зилове* и др.) [Popescu-Judet, 1973:36]. Османски извори дават информация, че зурната е част от военната музика *mehterhane*, а днешната формация от зурна и тъпан е фолклорен еквивалент на най-малката част *mehterhane*, съществувала до унищожаването на еничарството през 1828 г. [Picken, 1975:498-502]. Инструмент, характерен за *halk muzigi* – турската фолклорна музика, зурната в ансамбъл с тъпан, наричан *davul*, оглася сватбени тържества и годишни празници [Burton, 1994:113, 162].

Обектът на наблюдение в настоящата книга – зурнаджийската музикална практика в Югозападна България – е част от трансгранична музикална традиция, съществуваща и днес в географската област Македония, разположена в следните граници: северозапад – Шар планина и Скопска Черна гора, североизток – планините Осогово и Рила; изток – Родопите и долното течение на р. Места; юг – Егейско море, Солун, планините Олимп и планините Пинт; запад – Охридското и Преспанското езера [Poulton, 1993:46, Кънчов, 1917:51-52]. Днес тази географска територия попада в границите на три балкански държави – Гърция, Република Македония и България.

Данни за присъствието на зурната в гръцките земи в миналото се съдържат в литературни и иконографски източници от XVII, XVIII и XIX век. Чуждестранни пътешественици по гръцките земи са впечатлени от уникалната музика на зурните – непознати за тях инструменти, назовавани “пищящи флейти”, “пискливи свирки”, “национална свирка”. Споменават се различни случаи, при които чужденците са чували музика, изпълнявана на зурни и тъпани: масова хайка по време на султански лов, общоселски празник, съпровод на танцуващи селяни. Иконографски източници през периода XVI-XIX век – изображения върху съдове, икони и стенописи, дърворезби, миниатюри, гравюри на пътешественици – представят зурни, акомпаниращи гръцки мъжки и женски танци, две зурни и тъпан по време на гръцка сватбена процесия, свирачи на зурни и тъпан в сюжети “Хваление на Бога”, “Поругание Христово”, “Притча за богатия и Лазар” [Anoyanakis, 1979].

В континентална Гърция през XX век типични оркестрови формации, озвучаващи сватби и селски празненства на открито, са т.нар. *ziyia*, *compania*, *taufa*, включващи зурна и тъпан. Твърди се, че свирачите обикновено са роми, наричани *Yiftoi* (*егюнци*) и тази дума е синоним на инструменталист [Hoerburger, 1976:32; Brandl, 1996:10].

Зурните в гръцка Македония са най-дълги (достигат до 60 см) и имат “по-дълбок звук”. В някои македонски села свирачите на зурна използват два инструмента – на по-късия от двата се изпълняват “леки мелодии”, а по-дългият служи за “тежки песни”. Типична формация за региона е една или две зурни и тъпан. Водещият изпълнител на зурна, наричан *mastoras* или *primadhoros*, свири мелодията, а вторият зурнаджия, наричан *bassadhoros* или *passathoros*, поддържа бурдона, обикновено тониката на тоналността, в която първият зурнаджия свири мелодията. Добрите *bassadhoros* освен че бурдонират, изпълняват отделни фрази от мелодията заедно с майстора. В миналото на общоселски празници са свирали три или четири зурни в комбинация с два или три тъпана [Anoyanakis, 1979:163-166].